

Řecké dějiny 19.-20. století

přednáška 11

Situácia po občianskej vojne

Obyvateľstvo

- druhá svetová vojna: 550 000 mŕtvych (8% obyvateľstva Grécka)
- občianska vojna: 158 000 mŕtvych
- 50 až 100 000 utieklo do okolitých komunistických štátov
- ca. 14 000 skončilo vo väzení
- plus emigrácia za prácou do USA, Austrálie, južnej Ameriky

Hospodárstvo

priemerný príjem na obyvateľa klesol na 41% predvojnového (1936-1939)

- produkcia ol. oleja 4/5 pôvodného stavu
- produkcia pšenice 1/3
- produkcia viniča 1/3
- produkcia tabaku 1/10
- produkcia bavlny 1/10

počet lodí obchodného loďstva (bez plachetníc) klesol z ca. 600 o nosnosti 1 800 000 BRT na ca. 130 o nosnosti 50 000 BRT.

Do toho čoraz väčší vplyv medzinárodnej situácie, tj. postupný začiatok a zostovanie Studenej vojny (komunistické prevrety v strednej a východnej Európe, vznik vých. bloku, prvá berlínska kríza, Kórejská vojna, atď.)

Briti sa vo februári 1947 vzdali svojich záväzkov v Grécku
prevzali USA – Trumanova doktrína

americká finančná pomoc - civilná (Marshallov plán) do ca. 1954
- vojenská (najprv priamo, potom cez NATO)

USA priamo cez vyslancov a finančnú pomoc ovplyvňujú dianie v krajine podľa svojich potrieb, zameriavajú sa najmä na armádu, kam ich financie idú mimo kontrolu civilných vlád

Má to špecifický vplyv na vývoj v Grécku po skončení občianskej vojny.

Navonok jestvuje demokratický parlamentný systém a prebiehajú voľby (1950, 1951, 1952)... ALE pod povrchom jestvuje paralelný autoritársky systém extrémne pravicového radenia kráľovský pár (Pavol - Frederika) udržiavaný víťazmi Občianskej vojny (armádou, políciou a inými represívnymi zložkami), ktorý sa chová aj naďalej tak akoby vojna neskončila (neprebehlo jej oficiálne ukončenie), nebezpečenstvo invázie zo severu naďalej trvá (vzťahy s okolitými štátmi) naďalej platili bezpečnostné zákony, tzv. *paraústava* (formálne do 1961 kvôli prístupovým rokovaniam s ES, resp. skutočne až do pádu chunty 1974) namierené najmä proti komunistom, resp. ostatným nespoľahlivým občanom

KKE sa totiž stále nevzdala myšlienky obnovenia boja proti monarcho-fašistickému režimu (sídlila v Bukurešti), a bezpečnostné zložky v Grécku to vedeli

---> v politickom spektre nastal posun doprava, parlamentné strany tvorí len pravica a stred (komunisti a ľavica sú porazení a prenasledovaní), povolená je len EDA (*Eniea dimokratiki aristera* – jednotná demokratická ľavica), ktorú z ilegality kontrolujú komunisti

Grécka politika 1949-1952

liberáli: gen. N. Plastiras, E. Tsouderos, S. Venizelos, G. Papandreou

pravica: K. Tsaldaris, generalissimus A. Papagos

ľavica: I. Pasalidis

- do roku 1952 s malou prevahou vždy vyhrala koalícia strán stredu (liberálov), ale ich vlády boli nestabilné a nemali kontrolu nad dianím v krajine, napriek tomu presadili zastavenie popráv komunistov odsúdených k smrti a vydanie novej modifikovanej ústavy roku 1951 – stále *vasileuomeni dimokratia* (od smrti Georgia II. v roku 1947 vládol jeho najmladší brat Pavol I., manželka Frederika Hannoveruská)

- zahraničnopolitická orientácia na USA a západné štáty, 1950 Gréci majú kontingent v rámci síl OSN v Kóreji, od februára 1952 Grécko vstúpilo do NATO zlepšovanie vzťahov s Itáliou, Juhosláviou a Tureckom, neúspechy s Bulharskom, ašpirácie na severný Epirus (podvratná činnosť na gr. albánskej hranici s odvolaním sa na to, že vojna proti Albánsku nikdy oficiálne neskončila).

V neprospech udržania stredovo orientovaných vlád hrali tieto faktory:

- stupňujúca sa Studená vojna
- americké miešanie sa do vnútorných záležitostí Grécka (namiesto demokratických režimov radšej videli pravicové autoritárske vlády silnej ruky) prostredníctvom finančných tlakov kvôli dôležitej geostrategickej pozícii Grécka vo vých. Stredomorí
- intrigy kráľovského páru, ktorý chcel získať stratené politické pozície a vplyv a manipulovať s dianím v Grécku vo svoj prospech
- postupne od r. 1950 sa ako silný muž profiluje gen. A. Papagos, ktorý chce posilniť svoju osobnú pozíciu a ochrániť Grécko pred červeným nebezpečenstvom, domnieva sa, že občianske strany to nezvládnu (získava podporu USA a aj kráľovského páru)
- od r. 1951 sa zrieka vojenských funkcií a zakladá *Ellinikos synagermos* (Grécke zjednotenie) po vzore *Rassemblement du Peuple Francais* gen. de Gaulla

1952 vyhráva voľby a pri moci zostáva až do svojej smrti
4. októbra 1955

---> PAPAGOSOVA ÉRA

- Znovunastolenie tvrdšej represívnej kontroly proti nespoľahlivým elementom (etnickým menšinám) a nepriateľom režimu (komunistom)

---> rozdelenie občanov na kategórie podľa spoľahlivosti

E 1 – ethnikofron 1
E 2 – ethnikofron 2
A – aristeros
B – kryptokomunista
G – nebezpečný komunista
X – nezaradený

1953 vznikla KYP (*Kentriki ypiresia pliροφοριον*, ustredná informačná služba) a tiež TEA (*Tagmata ethnikis asfaleias* – prápory národnej bezpečnosti), ktorých pôsobiskom bol najmä vidiek, plus množstvo informátorov (niekoľko 10 tisíc), občania mali možnosť dostať sa do kategórie E2, alebo E1 až po lustrácii a odvolaní svojich predošlých vadných politických názorov, proces – tzv. *apochromatismos*, spoľahliví občania boli ekonomicky zvýhodňovaní

konečne nastal vďaka americkej pomoci vzostup a rýchle obnovovanie ekonomiky a obnovil sa aj demografický rast obyvateľstva

od r. 1951 rast HDP ca. 6 až 7% ročne (minister ekonómie Spyros Markezinis)

znovu sa obnovuje produkcia oleja, pšenice, tabaku, atď. a prekračuje predvojnovú úroveň vďaka USA a lacnému odpredaju dopravných lodí typu Liberty sa opäť stavia na nohy grécka obchodná flotila (Stavros Niarchos, Aristotelis Onassis, bratia Livanisovci)

začína búrlivý rozvoj turistického priemyslu a odpovedajúcej infraštruktúry, bankový sektor, stavba obytných budov

ALE ---> priemysel zaostáva a nerovnomerne sa rozvíja, podnikatelia idú za rýchlym ziskom s malými rizikami, stále v roku 1955 viac ako 2/3 obyvateľstva pracuje v poľnohospodárstve

- to znamená, že Grécko je stále závislé na dovoze koncových produktov zo zahraničia, čoraz viac sa orientuje na západoeurópsky trh, dovoz výrazne prevyšuje vývoz – schodok v rozpočte narastá, zčasti zmierňovaný tzv. neviditeľnými príjmami od Grékov z diaspory (*adiloi poroi*) a peniazmi z USA

Kyperský problém

Na začiatku boli vzťahy Grécka a Turecka veľmi dobré, od r. 1952 oba štáty v NATO a od 28.2. 1953 aj vo formálnom pakte ešte spolu s Juhosláviou (*Ankarské zmluvy*)

Kypros (Cyprus), od r. 1878 pod britskou správou, od r. 1914 priamo okupovaný Britmi, neskôr štatút britskej korunnej kolónie (1925)

po druhej svetovej vojne nastáva proces dekolonizácie všade vo svete (Briti opúšťajú svoje pozície na Blízkom Východe, Palestína, Egypt, ale snažia si uchovať aspoň najstrategickejšie umiestnené lokácie – Gibraltar, Malta, Cyprus)

na ostrove grécke emancipačné hnutie, Gréci tvoria 80% obyvateľstva ostrova, Turci ca. 14%, snaha o *Enosi* z Gréckom, od r. 1950 cyperský arcibiskup Makarios III., duchovný a politický vodca cyperských Grékov A. Papagos sa toho chopil ca. 1953 a požiadal britskú vládu o predanie Cypru Grécku, za výmenu ponúkal možnosť zriadenia vojenských základní na gréckom území

„Britské impérium nie je na výpredaj!“ A. Eden

Británie - snaha dostať cyperskú otázku pred OSN, ale zablokovali to USA, kt. sa postavili na stranu Veľkej

Menderesa (H. Macmillan) – neúspech - rozhovory v priebehu augusta 1955 v Londýne, kam ale Briti prizvali aj tureckú vládu A.

---> septembriana 1955 v Istanbule

---> vznik EOKA na jar 1955 (*Ethniki organosi kyprion agoniston* – národná organizácia cyperských bojovníkov) G. Grivas, TMT (turecká obranná organizácia)

do toho 4. októbra 1955 zomrel A. Papagos, kt. v posledných mesiacoch zastupoval minister zahraničia S. Stafanopoulos a minister obrany P. Kanellopoulos

Karamanlisova éra 1955-1963

Konstantinos Karamanlis (1907-1998), Proti (Makedonia)

- veľmi schopný politik, orientácia pravica, dobré vzťahy s USA a americkými politikmi, minister verejných prác
- opäť zásah panovníckeho páru, ktorí dúfali, že tento nový človek bude ich bábkou a oni cez neho naspäť získajú vplyv

založil novú politickú stranu pod svojím vedením ERE (*Ethniki rizospastiki enosi* – národnoradikálny zväz)

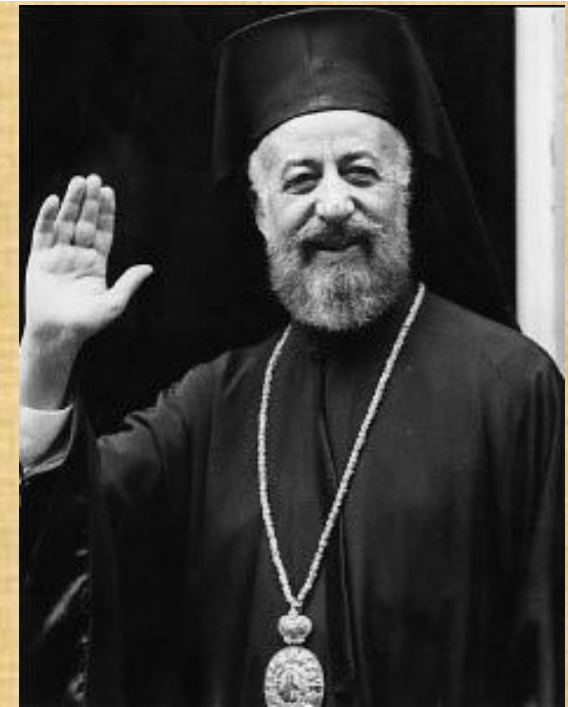
1955 voľby síce nevyhral, ale podpora americkej lobby a kráľovského páru mu umožnila vyhrať v roku 1956 (prvý krát volili aj ženy), udržal sa pri moci až do 1963

---> hospodárky vývoj pokračoval v podobných intenciách ako v predošlom období, darilo sa získavať zahraničný kapitál, štát budoval vo veľkom infraštruktúru, cesty, priehrady, elektrárne, veľké priemyslové závody (rafinérie), krajina sa konečne celá elektrifikovala, vznikla letecká spoločnosť *Olympic Airways* (Onassis), najdynamickejšie stavebníctvo

ALE ---> dovoz prevyšoval vývoz, stále bolo málo pracovných príležitostí, čo Gréci riešili migráciou do štátov záp. Európy, hlavne do Západného Nemecka, ktoré sa medzitým postavilo na nohy a prežívalo povojnový hospodársky zázrak, veľký úbytok obyvateľstva na vidieku, útek do miest, resp. do zahraničia

stále platila politika tzv. *ethnikofrosini*, hoci po Stalinovej smrti r. 1953 došlo k prechodnému uvoľneniu medzinárodného napätia a odsúdeniu stalinských zločinov (N. Zachariadis bol odstránený v Bukurešti r. 1956 z vedenia KKE a 1957 dokonca vylúčený)

Hlavným medzinárodným problémom bola stále Cyperská otázka

problémy hlavne v rámci NATO

Grécko a cyperskí Gréci – *Enosis* (Spojenie)
Turecko a Veľká Británia – *Taksim* (Rozdelenie)

1956 – Briti deportovali Makaria na Seychellské ostrovy, potom mu umožnili odísť do Atén

1958 – etnické násilnosti na ostrove

1959 – rozhovory v Curychu

Vznik Cyperskej republiky v roku 1961 (ako člena britského *Commonwealthu*)

Prezident: Makarios, viceprezident: Fadil Küçük
pomerné zastúpenie vo vláde: 70% na 30%

garanti Veľká Británia, Turecko a Grécko